

BİBLİYOGRAFYA :

Bereketzâde İsmâil Hakki, *Yâd-ı Mâzî*, İstanbul 1332, tür.yer.; *Nâmık Kemal'in Husûsî Mektupları* (haz. Fevziye Abdullah Tansel), Ankara 1967, I, 228-229, 230-232, 235-236, 243, 252, 273, 276, 278, 303-304, 335, 360, 386, 392; II (1969), s. 471-474; Ahmed Midhat, *Menfâ*, İstanbul 1284, s. 77-79; Ömer Faruk Akün, *Nâmık Kemal'in Mektupları*, İstanbul 1972, s. 375-377, ayrıca bk. İndeks; a.mlf., "Nâmık Kemâl", *İA*, IX, 62; Banarlı, *RTET*, II, 885-886; Özege, *Katalog*, I, 352; III, 1312; V, 2032; a.mlf., *Bağış Kitapları Kataloğu* (haz. Ali Bayram — M. Sadi Çoğenli), Erzurum 1978, I-II, 179, nr. 3548; III-IV (1980), s. 65, nr. 9202, 9204, 10.075, 10.965, 13.794; V (1975), s. 17, nr. 20.689; *World Bibliography of the Meanings of the Holy Qur'an Printed Translations 1515-1980*, İstanbul 1986, s. 485; Osman Keskiöğlü v.dğr., *Son Çağlarda İslâm Dünyasında Fikir Hareketleri*, Ankara 1989, s. 150; *İbret*, nr. 129, İstanbul 1290, s. 2-3; *Ceride-i Havâdis*, nr. 3862, İstanbul 1878, s. 1; *SM*, I (1908), s. 5-6, 23-26, 38-40, 54-55, 70-73, 85-86 vd.; II (1909), s. 110-111 vd.; Fevziye Abdullah, "Ebüzziya Tefhik", *İA*, IV, 101.

MEHMET OKUYAN

BERENİ

(برنی)

Ziyâeddin b. Müeyyidülmülk el-Berenî
(ö. 758/1357)

**Delhi sultanları hakkındaki
Târîh-i Firûzşâhî adlı eseriyle tanınan
Hintli tarihçi.**

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 684'te (1285) doğduğu kabul edilir. Delhi sultanları ile iyi ilişkiler içinde bulunan seçkin bir aileden geliyordu. Babası Müeyyidülmülk, Celâleddin Firûz Şah Halacî'nin oğlu Erkli Han'ın nâibi idi. Berenî'nin kendisi de orta yaşlarda saraya intisap etti ve 17 yıl Sultan Muhammed b. Tuğluk'un (1325-1351) nedimliği ni ve danışmanlığını yaptı. Delhi Sultanı III. Firûz Şah Tuğluk (1351-1388) zamanında gözden düştü ve saray hayatı sona erdi. Bundan sonra kendini eser yazmaya verdi. Berenî, başta ünlü Çiştî şeyhi Nizâmeddin Evliyâ olmak üzere birçok meşhur ilim adamı, edebiyatçı ve şairle yakın dostluklar kurmuştu. Bunlar arasında bilhassa Emîr Hüsevî-i Dihlevî ve Emîr Hasan Siczî ile çok yakın dostlukları vardı. Vefatında Giyâspûr'da Nizâmeddin Evliyâ'nın mezarı yanına defnedildi. Berenî yetiştigi çevre ve aldığı eğitim itibarıyla samimi bir müslüman, iyi bir derviş, şiir ve edebiyata vâkıf güzel ahlâklı, cömert bir insandı. Onun bu özellikleri tam anlamıyla eserlerinde ve bilhassa tarihinde açık bir şekilde görülür.

Berenî zamanının diğer birçok İslâm âlimi gibi bütün ilimlerin kaynağını Kur'an'a götürür. Bu tarih ilmi için de geçerlidir. Berenî tarih ile hadis ilmi arasında çok sıkı bir münasebet kurar; hatta onları "ikiz kardeş" olarak nitelendirir. Ancak bu münasebet birinin diğerinden, özellikle tarihin hadis ilminden etkilenmesini gerektirmez. Aralarındaki yakınlık daha çok usul yönündendir. Zira Berenî'ye göre hadis ilmiyle uğraşanlar çok titiz bir çalışma ile hadis kaynaklarını araştırırlar ve delillerini de çok ince ölçülerle tesbit ederler. Esasen tarih ilmi için de böyle yapılmalıdır. Muhaddisler de çok iyi birer tarihçi olmak mecburiyetindedirler. Bu bilhassa Hz. Peygamber ve sahâbilerin hayatlarını inceleyebilmek için çok gereklidir.

Berenî eserlerinde ortaya koyduğu siyasi düşünceler bakımından da devrinin İslâm düşüncesinde önemli bir yer tutmaktadır. Sultanlara nasihatlarında bir yandan dört halife devrini ideal İslâm yönetimi ve yöneticileri açısından misal gösterirken diğer yandan da İslâm öncesi İran devlet geleneğinden bol örnekler vermektedir. Berenî'nin siyasi düşüncesinde asalet ve soy çok önemlidir ve bunlar da ancak doğuştan gelen şeylerdir. Nitekim o, kendi zamanında bütün Hindistan'da yaygın olan görüşe katılarak hükümdarlık ve idareciliğin herkesten önce Türkler'e has bir şey olduğunu söylemektedir.

Eserleri. 1. Târîh-i Firûzşâhî. Berenî bu eserinde Delhi Sultanı Giyâseddin Balaban'ın tahta çıkışından (664/1266) III. Firûz Şah'ın saltanatının altıncı yılına (758/1357) kadar olan süre içindeki Delhi sultanlarını anlatır. *Târîh-i Firûzşâhî* idarecileri eğitmek ve onların İslâm'a uygun olarak halkı yönetmelerine yardım etmek gayesiyle yazılmıştır. Bundan dolayı eser son derece cesur ifadelerle kaleme alınmış, idarecilerin hataları ve yanlış hareketleri yer yer açık bir şekilde belirtilmiştir. Berenî'nin kendi ifadesine göre tarih, birçok fazileti ihtiva eden bir ilimdir. *Târîh-i Firûzşâhî* ilk defa 1862'de Seyyid Ahmed Han tarafından Kalkûta'da neşredilmiştir. Daha sonra da birkaç defa tıpkıbasımı yapılmıştır. Eserin bazı kısımları İngilizce'ye de tercüme edilmiştir (H. M. Eliot — J. Dowson, *The History of India as told by its own Historians*, III, 97-268; A. R. Fuller, "The Reign of Alauddin Khilji", *JASB*, XXVIII/1 (1869), s. 181-220 ve XXXIX/1 (1870), s. 1-51; P. Whalley, "The Reign of

Muizz-uddin", *JASB*, XI/1 (1871), s. 185-216; A. Colvin, "The Reign of Sultan Ghiasuddin Tughluq Shah", *JASB*, XI/1 (1871), s. 217-247). **2. Fetâvâ-yı Cihândârî.** Sultanlara nasihatla bulunmak amacıyla yazılan bu eserde geçmiş hükümdarların hayatlarından, özellikle İslâm öncesi İran'dan örneklerle yer verilmiş ve eser anekdotlarla süslenmiştir. Tek yazma nüshası İndian Office'de (nr. 2646) bulunan Kitap A. Selim Han tarafından 1972'de Lahor'da neşredilmiştir. **3. Aşbâr-ı Bermekiyyân.** Bermekiler hakkındaki müellifi meçhul bu eser Berenî tarafından 1354'te Arapça aslından Farsça'ya tercüme edilip Firûz Şah Tuğluk'a ithaf edilmiştir. Kitap *Târîh-i Âi-i Bermekiyyân* adıyla neşredilmiştir (Bombay 1889). **4. Na'at-ı Muhammedî.** Tek yazma nüshası Râmpûr Rıza Kütüphanesi'ndedir (K. Ahmad Nizami, s. 129).

Berenî'nin kaynaklarda zikredilen diğer eserleri de şunlardır: *Şalât-ı Kebîr*, *İnâyetnâme-i İllâhî*, *Me'âşir-i Sâdât*, *Hasretnâme*, *Lübbü't-târîh* (Storey, I/1, s. 507; Abdülhay el-Hasenî, II, 62).

BİBLİYOGRAFYA :

Ziyâeddin Berenî, *Târîh-i Firûzşâhî* (nşr. Seyyid Ahmed Han), Kalkûta 1862; Storey, *Persian Literature*, I, 505-509; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetu'l-havâtir*, II, 61-62; P. Hardy, *Historians of Medieval India*, London 1960, s. 20-39; a.mlf., "Baranî", *EI²* (İng.), I, 1036; a.mlf., "Berenî", *IDM¹*, IV, 455; a.mlf., "Baranî", *Elr*, III, 753-754; a.mlf., "The Oratio Recta of Baranî's Tarih-i Firuz Shahi-Fact or Fiction?", *BSOAS*, XX (1957), s. 315-321; Muhammed Hadi Husain — Abdulhameed Kamali, *The Nature of the Islamic State*, Lahore 1977, s. 178-180; H. M. Eliot — J. Dowson, *The History of India as told by its own Historians*, London 1867, III, 97-268; K. Ahmad Nizami, *On History and Historians of Medieval India*, New Delhi 1983, s. 124-140; W. N. Lees, "Materials for the History of India", *JASB* (1869), s. 441-445; S. Nurul Hasan, "Sahifa-i Nat'ı Muhammedî of Ziyâeddin Baranî", *Medieval Indian Quarterly*, I/3-4, Aligarh 1953, s. 100-105; S. Moinul Haq, "Some Aspects of Diya-al-Din Baranî's Political Thought", *JPHS*, IV (1956), s. 3-26.

AZMİ ÖZCAN

BEREZİN, İlyâ - Nikolayeviç

(1818-1896)

Rus şarkiyatçısı.

Rusya'da Perm şehrinde doğdu; ilk ve orta öğrenimini burada yaptı. 1834 yılında Kazan Üniversitesi'nin Şarkiyat Fakültesi'ne girdi. Hocaları Mirza Kâzım Beg ile F. Erdmann kendisiyle yakından

ilgilendiler. Bu sebeple dil bilimleri tarihi üzerine yaptığı çalışmalarını Doğu ve Ortadoğu dilleri üzerinde yoğunlaştırdı. Üniversiteden mezun olunca okuduğu fakültede Doğu edebiyatları konusunda master yaptı ve 1842 yılında aynı fakültede hoca olarak çalışmaya başladı. Aynı yıl üniversite Berezin'in meslek hayatında dönüm noktası olan bir gezi için kendisine izin verdi. Üç yıl boyunca Kırım, Kafkasya, İran, Mezopotamya, Mısır, Suriye ve Türkiye'yi özellikle İstanbul'u gezdi. Bu gezide edindiği intibaları kitap haline getirdi; bu eser ölümünden sonra iyi bir seyahatnâme olarak kabul görmüştür. Ayrıca ünlü tarihçi Reşidüddin Fazlullah'ın *Câmi 'u't-tevârifh* adlı eserinin bir bölümünü ve Rusça tercümesini yayımlaması da önemli çalışmalarından biri olarak kabul edilir (*Sbornik Letopisei Istoria Mongolov, Sochine Rashidedina* [Saint Petersburg 1858-1888]). Sonraları giderek Orta ve Yakın-doğu ülkelerinin arkeolojilerine ağırlık verdi ve akademik dergilerde bu bölgelerdeki toplumların dil, din, hukuk, kültür, mimari, ekonomi, politika, tarih ve gelenekleri üzerine yaptığı inceleme ve araştırmaları, halka yönelik gazete ve dergilerde de İslâmiyet, Hıristiyanlık, Yezidilik, göçebe kabileler ve Osmanlı yönetimi konusunda kaleme aldığı fikir ve görüşlerini yayımladı.

1846 yılında Kazan Üniversitesi'nde Türkçe hocalığına getirilen Berezin, 1855'te Saint Petersburg Üniversitesi'nde Türk Dili Kürsüsü'ne profesör olarak tayin edildi. Bu arada çeşitli dergi, gazete ve kitapların şarkiyatla ve müslümanlarla ilgili bölümlerinin editörlüğünü yürüttü. 1858-1860 yıllarında Avrupa'ya bir seyahat yaparak Londra ve Paris kütüphanelerinde incelemelerde bulundu ve ünlü Sociéte Asiaticque'e üye kabul edildi.

1861-1863 yıllarında *Büyük Rus Ansiklopedisi*'nin şarkiyatla ilgili bölümünde sorumluluk aldı ve aynı yıllarda Rus üniversitelerinde reorganizasyon yapan komisyonda faal bir üye olarak çalıştı; 1878'de Floransa'da yapılan IV. Milletlerarası Oryantalistler Kongresi'ne katıldı.

Madalya ve sikke okuma konusunda da uzmanlaşan Berezin'in 1864 yılında doktora tezi olarak hazırladığı *Oçerki Vnutrennogo ustroystva ulusa Djucteva* (Cuci ulusu iç teşkilâtının ana hatları, Kazan 1864) adlı eseri, yıllar sonra da ilmi değerini koruyan bir çalışma olarak kabul edilmektedir. Berezin 1896 yılında Saint Petersburg'da öldü.

Eserleri. Berezin'in başlıca eserleri şunlardır: 1. *Recherches sur les dialectes musulmans I: Système des dialectes turcs* (Kazan 1848); 2. *Recherches sur les dialectes persans* (Kazan 1853); 3. *Biblioteka vostochnykh istorikov* (Şark tarihçileri kitaplığı I-III, Kazan 1849-1854); 4. *Puteshestvie Po Dagestanu i Zakavkaz'yu* (Dağıstan ve Mâverâünnehir'e seyahat, Kazan 1850); 5. *Grammatika Persidskogo Yazıka* (Fars dili grameri, Kazan 1853); 6. *Khanslie Yarlıki* (Han yarlıkları I-II, IV, Kazan 1850-1852; III, Saint Petersburg 1865); 7. *Puteshestvie Po Severnoi Persii* (Kuzey İran'a seyahat, Kazan 1852); 8. *Bulgar na Volga* (Volga Bulgarları, Kazan 1853); 9. *Catalogue des monnaies et des médailles du cabinet numismatique de l'Université de Kazan* (Kazan 1855); 10. *L'Eglise orthodoxe et les autres églises chrétiennes en Turquie* (Saint Petersburg 1855); 11. *Noradniya Poslovitst turetskogo plemeni* (Türk boylarının atasözleri, Saint Petersburg 1856); 12. *Dialogues arabes d'après trois principaux dialects: de Mésopotamie, de Syrie et d'Egypte* (I-III, 1857-1888);

12. *Chrestomathie turque* (I-III, Kazan 1857-1890); 13. *Guide du voyageur en Orient* (1858).

BİBLİYOGRAFYA :

G. Dugat, *Histoire des Orientalistes de l'Europe du XIIe au XIXe siècle*, Paris 1868-70, II, 15-20; Necib el-Akiki, *el-Müsteşrihün*, Kahire 1980, III, 73; TA, VI, 160; ML, II, 298; B. M. Dantsig — G. A. Davydova, "Berezin", *GSE*, III, 182; L. L., "Berezine", *Gr.E*, VI, 293.

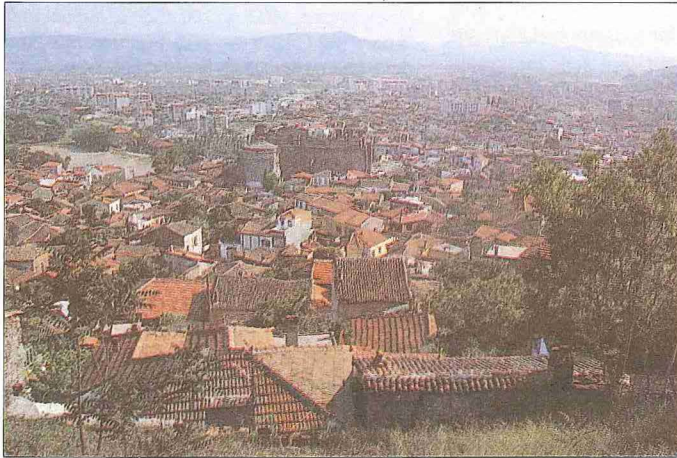
FERMAN KARACAM

BERGAMA

İzmir iline bağlı
bir ilçe merkezi.

Ege bölgesinde, Bakırçay'ın geçtiği ovanın kuzey kenarında, 300 m. yükseklikteki bir tepenin eteklerinde yer alır. Ege denizi ve Çandarlı körfezine 25-30 km. mesafededir. Bugünkü adı, antik dönemdeki ismi olan Pergamon'dan gelir. Eskiçağ'da muhteşem âbideleriyle büyük bir şehir ve aynı adı taşıyan krallığın merkezi olmasının yanı sıra Ortaçağ'ın önemli stratejik mevkii, Karesioğulları'nın merkezi ve nihayet kalabalık bir Osmanlı şehri olmasıyla da dikkati çeker.

Kesin olarak kuruluş tarihi bilinmeyen Bergama'nın hakkında söylenen efsanelerden çok eski bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmakta, yapılan arkeolojik kazılarla da milâttan önce VII. yüzyıla ait surları ortaya çıkarılmış bulunmaktadır. Tarihi belgeler arasında adına ilk defa Ksenofon'un (ö. m.ö. 355 veya 352) *Anabasis*'inde rastlanır. Bu eserde verilen bilgilerden, Bergama'nın milâttan önce 547-546'da Anadolu'yu istilâ eden Persler'in eline geçtiği ve onların burada bir garnizon kurdukları öğrenilmektedir. Milâttan önce 334'te Büyük İskender tarafından zaptedilen şehir onun ölümünden sonra önce Frigya-Lykyia Kralı Antigonos'un, daha sonra Trakya Kralı Lysimakhos'un eline geçti. Lysimakhos, stratejik önemi yüksek Bergama Kalesi'ni tahkim ederek devlet hazinesini buraya taşıdı ve yönetimini kumandanlarından Philaetarios'a verdi. Philaetarios, Lysimakhos'un ölümünden sonra Trakya Krallığı'ndan ayrılarak Selevkos Krallığı'na bağlı otonom bir devlet kurdu (m. ö. 283). Yirmi yıl yarı bağımsız yaşayan bu devlet Philaetarios'un yerine geçen I. Eumenes (m. ö. 263-241) tarafından tam bağımsızlığa kavuşturuldu. Bergama bundan sonraki bir buçuk asır boyunca adını verdiği krallığın önemli bir idari ve kültürel merkezi olma özelliğini

Bergama'nın
Akropol'den
görünüşü